

ЕВТАНАЗІЯ: ПРАВО НА ЖИТТЯ EUTHANASIA: THE RIGHT TO LIFE

Мяловицька Н.А.,
*доктор юридичних наук,
професор кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*
Голопапа Д.І.,
*студент юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена проблемі визначення поняття «евтаназія». Досліджена правова природа даного явища та різні підходи, які склалися в конституційному праві. Проаналізовано досвід зарубіжних країн, які легалізували евтаназію та перспективи легалізації евтаназії в Україні.

Ключові слова: евтаназія, право на життя, право на смерть, прискорення смерті, активна евтаназія, пасивна евтаназія.

Статья посвящена проблеме определения понятия «эвтаназия». Исследована правовая природа данного явления и разные подходы, которые сложились в конституционном праве. Проанализирован опыт зарубежных стран, которые легализовали эвтаназию и перспективы легализации эвтаназии в Украине.

Ключевые слова: эвтаназия, право на жизнь, право на смерть, ускорение смерти, активная эвтаназия, пассивная эвтаназия.

The article deals with the definition of «euthanasia». The legal nature of the phenomenon and the different approaches that have been established in constitutional law is investigated. The experience of foreign countries that have legalized euthanasia and prospects for the legalization of euthanasia in Ukraine were analyzed.

Key words: euthanasia, the right to life, the right to die, acceleration of death, active euthanasia, passive euthanasia.

Постановка проблеми. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що явище евтаназії є досить дискусійним, і існує багато питань, на які до сих пір не дані відповіді. Сучасні науковці не можуть прийти до єдиного висновку щодо того, чи є етичним легалізація евтаназії, чи може все ж таки людина розпоряджатися так званим правом на смерть? Тому метою даної статті є всебічне вивчення поняття евтаназії, як суспільного явища, її видів, досвіду зарубіжних країн, які легалізували евтаназію, та перспектив легалізації евтаназії в Україні.

Стан дослідження. Явище евтаназії досліджують багато науковців, зокрема: С. Бородін, Ю. Дмитрієв, А. Іванюшкін, Б. Юдін, Н. Козлова, А. Громов, Р. Стефанчук, С. Бакунин, О. Маліновський, О. Боборов, А. Зильберт, Л. Красицька, О. Капінус, С. Хімченко та інші.

Виклад основного матеріалу. Евтаназія (гр. «eu» – добре + «thanatos» – смерть) – умисні дії чи бездіяльність медичних працівників (або інших осіб), які здійснюються ними за наявності письмового оформленого клопотання пацієнта або «заяви на випадок смерті» або ж усного клопотання, якщо фізичний стан унеможливує письмову форму клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психологічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть [1, с. 199].

Вперше цей термін вжив англійський філософ Френсіс Бекон у своїй праці «Advancement of

Learning». На початку XVII століття Френсіс Бекон писав про евтаназію: «...долг медика не только в том, чтобы восстанавливать здоровье, но и в том, чтобы смягчать страдания, вызванные болезнью...», а если недуг признан неизлечимым, лекарь должен обеспечить пациенту легкую и мирную кончину, ибо нет на свете блага большего, нежели подобная эвтаназия...» [2, с. 225].

В сучасній літературі виділяють різні види евтаназії. Залежно від характеру дій, спрямованих на здійснення евтаназії, розрізняють дві форми: активну і пасивну. Активна евтаназія – це проведення певних дій із прискорення смерті невеличково хворої людини, згідно з її проханням, з метою позбавлення тяжких страждань. Активна евтаназія може бути здійснена також спільними діями лікаря і пацієнта (наприклад, хвора людина вживає певні лікарські засоби, призначені лікарем, які є необхідними для настання смерті). Пасивна (негативна) евтаназія – це незастосування засобів і невиконання лікарських маніпуляцій, які б підтримували певний час життя важко хворого пацієнта, за умови, що пацієнт висловив прохання не здійснювати медичне втручання [1, с. 199].

Законодавством України закріплено, що життя людини є найвищою соціальною цінністю. «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» ст. 27 Конституції України [3]. Також право на життя закріплено і п.п. 1, 2, 4 ст. 281 ЦК України: «Фізична особа має невід'ємне право на життя. Фізична особа

не може бути позбавлена життя. Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя» [4].

Відповідно до ч. 3 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я медичним працівникам забороняється здійснювати евтаназію, навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань [5]. Як вже зазначалося, відповідно до ч. 4 ст. 281 ЦК України, також: «Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя» [4]. В Україні евтаназія є злочином і особи, які причетні до неї, несуть відповідальність відповідно до закону. Такий принцип зустрічається у конституціях багатьох зарубіжних країн. Умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині визнається умисним вбивством, відповідно до ст. 115 Кримінального кодексу України. Отже, можемо зробити висновок, що в законодавстві України чітко заборонена можливість евтаназії, однак, дискусії щодо легалізації даної процедури в Україні не вщухають.

Деякі елементи евтаназії вчені знаходять з давніх часів. Ще у Спарті були задокументовані акти вбивства новонароджених хворих та немічних немовлят шляхом скидання немовляти зі скали або залишення їх в віддалених місцях від міста для поживи хижим звірям, а також схиляння до самогубства людей старше 60 років. Також у законах XII таблиці було закріплено, що лікар мав право позбавляти права на життя неповноцінних новонароджених.

Мислителі епохи Просвітництва, такі як: Шарль Луї Монтеск'є, Жан-Жак Руссо, Дені Дідро допускали самогубство і евтаназію як завершальний етап над стражданнями. Фрідріх Ніцше був прихильником евтаназії та вважав, що в певному віці жити далі є непристойним, якщо ти залежиш від медичних апаратів і є тягарем для своїх близьких, та прибічником теорії, якщо вже ж помирати, то тільки гордо.

Масовим явищем евтаназія стала в часи гітлерівської Німеччини. В 1935 році в Німеччині видалась праця «Darfst oder Tod», в якій проголошується, що евтаназія є не шляхом до полегшення страждань безнадійно хворого, а є способом економії ресурсів держави на непрацездатних. Першого вересня 1939 р. Гітлером був підписаний наказ про початок операції «Евтаназія» (проведено евтаназію 275 тисячам німцям), котра поступово перейшла в акцію «14а 13», один з найбільших злочинів людства. Таким чином, смерть з милосердя перетворилася на спосіб знищення в'язнів концентраційних таборів [6, с. 18].

Великим важелем в проблемі застосування евтаназії є релігійний чинник, який формує основу моралі в суспільстві. Всі світові, а також майже всі національні культури та релігії не підтримують евтаназію і вважають її злочином проти людини. Представники всесвітніх християнських організацій висловили своє негативне ставлення до евтаназії, заявивши, що тільки воля Бога може з'ясувати момент смерті людини, згадавши про дивні зцілення та попередивши про спокусу позбавлення від так званих «непродуктивних» громадян і «непотрібних» медичних витрат.

Такої ж думки притримується й іслам. Мусульмани вважають, що тільки Аллах вирішує, скільки людині залишилося жити. Буддисти теж негативно ставляться до будь-якого запланованого переривання життя.

На даному етапі у Європі активна евтаназія дозволена у трьох країнах: Нідерландах з 2001 року, Бельгії з 2002 року та Люксембурзі з 2009 року та швейцарському кантоні Цюрих з 2011 року. Законом Королівства Нідерландів «Про припинення життя за бажанням чи допомогою в самогубстві» закріплено право на здійснення асистованого суїциду та евтаназії. Відповідно до цього закону самостійно розпоряджатися завершенням свого життя мають право особи, які досягли 16 років. У віці від 12 до 16 років на це потрібна згода, в тому числі батьків. Схвалення рішення щодо застосування евтаназії приймається за колегіальним рішенням з урахуванням думки інших лікарів. В законодавстві Бельгії порядок здійснення евтаназії є аналогічним з законодавством Нідерландів, але збільшений віковий бар'єр до 18 років. Пасивна евтаназія є легальною у Швеції, Фінляндії й Франції. Міжнародними нормативно-правовими актами, що регулюють право на життя і порушують питання про евтаназію, є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція з прав людини. У рішеннях Європейського суду з прав людини у всіх розглянутих ним справах був зроблений акцент саме на обов'язку захисту життя громадян державою. Кількість справ, розглянутих Європейським судом з прав людини, є невеликою. Відомі такі з них як: «Мануела Санлес проти Іспанії», «Претті проти Сполученого Королівства», «Кох проти Німеччини», «Хаас проти Швейцарії».

Хоча в наведених вище державах легалізована процедура евтаназії, у більшості державах вона заборонена. Кримінальним кодексом Італії, Грузії, Узбекистану, Норвегії, Угорщини передбачена кримінальна відповідальність за здійснення евтаназії. Наприклад, у законодавстві Норвегії є певна стаття, яка передбачає покарання за виготовлення препаратів, що призвели до вбивства. В інших країнах світу евтаназія знаходиться взагалі поза межами правової легалізації.

В Україні евтаназія вважається протиправним діянням. Верховною Радою України вже підіймалося питання про легалізацію добровільної пасивної евтаназії при підготовці проекту Цивільного кодексу України у 2003 році. Однак, через масові обурення, протести духовенства та урахування випадків можливості лікарської помилки, в остаточному варіанті Цивільного кодексу України ми не знаходимо дозволу на здійснення еваназії. Це питання не знайшло обґрунтування у законі і залишається відкритим.

При обговоренні можливості легалізації евтаназії в Україні, навіть не беручи до уваги морально-етичні та релігійні аспекти евтаназії, що мають вагоме значення, а виходячи з існуючої в нашій країні правової ситуації, варто визнати, що надання евтаназії правомірною, легального характеру призведе до виникнення цілої низки негативних наслідків. Людина, яка

страждає невиліковною хворобою, на лікування якої необхідна велика кількість коштів, при мінімальній заробітній платі українського медика і так викликає байдужість зі сторони персоналу лікарні, а за умови схвалення евтаназії подібна практика знайде відзиву у багатьох лікарів, у яких просто не буде бажання воювати з проблемними пацієнтами. Евтаназія в кінці кінців може стати способом вирішення деяких «спеціальних проблем» за допомогою медицини, коли для бідного хворого, який не має змоги оплатити свої медичні витрати, буде запропоновано альтернативу: або терпіти страждання у лікарні, в якій він нікому не потрібен, або обрати ін'єкцію. Цей дозвіл дасть можливість медикам уже не думати про те, як полегшити страждання хворого, а буде спрямовувати лікарів на те, щоб будь-яким чином перервати муки хворого. В Україні евтаназія може перетворитись на простий засіб умертвіння самотніх людей похилого віку, дітей-інвалідів, осіб, які хворіють на невиліковні хвороби, людей які не мають належного соціального забезпечення та належних коштів для підтримки життя. Легалізація евтаназії може стати засобом тиску щодо категорій хворих людей, які б хотіли ще пожити, але водночас не хочуть бути «марним тягарем» для сус-

пільства, або стати зброєю в руках недбайливих родичів, котрі будуть підштовхувати до відходу з життя з корисливих мотивів, і в кінці кінців евтаназія може стати ще одним законним способом вбивати людей заради отримання спадщини і т. п. [7, с. 31].

Висновки. Підсумовуючи, приходимо до висновку, що питання легалізації евтаназії відноситься до числа найбільш спірних питань як з точки зору моралі, так і з точки зору права. Ми з вами сучасні люди, знаємо норми моралі, знайомі з поняттям гуманізму. Ми не живемо в античні часи і часи фашизму. Ми прийшли до поняття цінності людського життя і, не боячись тавтології, скажемо ще раз, що наше життя найцінніше, що в нас є. На нашу думку, боротьба за життя завжди була і буде найважливішим принципом медицини. Медична етика виключає можливість проведення процедури евтаназії, так як в клятві Гіппократа є заборона: «Я нікому, навіть благаючому про це, не дам ліків, які викликають смерть, а також не пораджу цього». З розвитком узаконення евтаназії крок за кроком буде знецінюватись життя. Тому, вважаємо, що треба шукати інші методи і способи допомоги людям, що відчувають нестерпний біль та прагнуть евтаназії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ворона В. А. Право на евтаназію як складова права людини на життя/ В. А. Ворона // Право України. – 2010. – № 5. – С. 199-205.
2. Хімченко С. А. Доктринальні підходи до проблеми легалізації в Україні [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – О., 2010. – № 55. – с. 225 – 233. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/app/2012_46/Himchenko.pdf.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Цивільний кодекс України: від 16. 01. 2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: від 19.11.1992р. // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
6. Черняков Е. Э., М. М. Зарецкий, Н. М. Черникова // Новости медицины и фармации в Украине . – 2007. – № 21-22. – С. 18.
7. Анкіна Г. В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні [Електронний ресурс]/ Г. В. Анкіна// Форум права. – 2009. – № 3. – С. 25-34. Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09agvevu.pdf>.